

Ecologische onderbouwing aanpak biodiversiteit Inrichting Klaverblad Noordoost te Heerenveen

Opdrachtgever	Gemeente Heerenveen
Referentie	Strijkstra, R.J. 2020. Ecologische onderbouwing aanpak biodiversiteit inrichting Klaverblad Noordoost te Heerenveen. A&W notitie 20-364#1v2. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
Projectcode	20-364#1v2
Status	concept
Datum	16 september 2021
Autorisatie	E. van der Heijden

---

1. Inleiding	2
2. Gekozen invalshoek voor stimulering van biodiversiteit	3
3. Omschrijving van het plangebied	4
4. Natuurwaarden in het gebied	5
5. Behoud en stimulering biodiversiteit	6
6. Stabiliteit van de biotopen	10

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv

Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
tel. 0511 – 474764
email: info@altwym.nl
website: www.altwym.nl

1. Inleiding

De gebiedsontwikkeling 'Klaverblad Noordoost', ten noordoosten van Heerenveen tussen de A7 en Luinjeberd is naast de ontwikkeling van een zonnepark en een bedrijventerrein gericht op het behoud en ontwikkelen van natuurwaarden in het kader van biodiversiteitverhoging. Er ligt wat betreft de natuurwaarden een vrij hoog ambitieniveau.

Om optimaal rekening te houden met de natuurwaarden in het gebied moet een aantal overwegingen gemaakt worden ten aanzien van:

- Keuze voor bepaalde doelstellingen ten aanzien van bestaande natuurwaarden
- Keuze ten aanzien van mogelijk te ontwikkelen natuurwaarden
- Daarop volgende keuzes voor bepaalde typen inrichting

Deze notitie is opgesteld om deze keuzes te ondersteunen. De notitie is de weerslag van een beknopte bureaustudie, en een tweetal gesprekken die met vertegenwoordigers van de Gemeente Heerenveen zijn gevoerd. Bij het opstellen van deze notitie zijn documenten geraadpleegd die ons door de Gemeente Heerenveen zijn aangeleverd. Het gaat hierbij onder meer om een planbeschrijving en gegevens over vogelinventarisatie van de Vogelwacht Heerenveen. Daarnaast is het onderzoek dat A&W heeft gedaan in het kader van de ecologische toetsing als basis gebruikt.

Er zal in deze notitie worden ingegaan op de uitgangspunten voor stimulering van biodiversiteit en behoud van waarden. Daarnaast zal concreet worden ingegaan op verschillende groepen organismen en hoe deze in een inrichtingsplan kunnen worden gestimuleerd. Hierbij zal zoveel mogelijk geprobeerd worden om tot concrete adviezen te komen waarbij de exacte locatie veelal nog nader te bepalen zal zijn. Deze locaties zijn in de gesprekken al aan de orde geweest. Tenslotte is tijdens de gesprekken ook gesproken over de haalbaarheid van bepaalde maatregelen. De voorgestelde maatregelen passen in principe binnen de mogelijkheden die voortvloeien uit beoogde inrichting en gebruiksfuncties.

2. Gekozen invalshoek voor stimulering van biodiversiteit

Biodiversiteit kan eenvoudig worden uitgedrukt door het aantal soorten in een bepaald gebied. Biodiversiteit is daarbij afhankelijk van een tijdscomponent (heeft het de kans te ontwikkelen en kan het voortbestaan) en een ruimtelijke component (wat zijn de mogelijkheden ruimtelijk en hoe sluit het aan bij de omgeving) . Dat heeft de volgende consequenties voor het realiseren van biodiversiteit:

Bij het realiseren van een grotere biodiversiteit rekening moet worden gehouden met:

- Diversiteit aan biotopen op verschillende ruimtelijke schaalniveaus (lokaal, regionaal, globaal)
- Het type biotopen (kies je voor nieuwe biotopen, of voor behoud van bestaande biotopen)
- Stabiliteit van biotopen (kunnen ze ontwikkelen, hoe lang kunnen ze blijven bestaan)
- Historie (sluit aan bij wat er ooit was)

Op deze punten zal in deze notitie worden ingegaan.

De mogelijkheden voor KNO

De mogelijkheden voor het ontwikkelen van natuurwaarden zijn in het beschouwde gebied niet heel uitgebreid. Dit hangt samen met de gebruiksfuncties die zijn beoogd, zoals het gebruik als bedrijventerrein en zonnepark en (extensieve) landbouw. Natuurontwikkeling op grote schaal is daardoor niet mogelijk. Op basis hiervan wordt in het geval van een plangebied als KNO geconcludeerd dat de biodiversiteit het best gestimuleerd wordt door in samenhang met deze functies een zo groot mogelijke verscheidenheid aan biotopen of biotooponderdelen te behouden en te realiseren. Daarbij is het het beste als voornamelijk wordt uitgegaan van gebiedseigen biotopen, met de bijbehorende soorten. Daarnaast kan ook worden toegewerkt naar het realiseren van enig niet gebiedseigen biotoop met een waarde die de begrenzing van het gebied overstijgt.

Historische context niet relevant

Het gebied is een oude veenpolder. In het verre verleden bestond het gebied uit veenmoeras. Door vervening is dit verdwenen, waarna het gebied landbouwkundig in gebruik is genomen, waarvan de laatste periode intensief. Er zijn irreversibele veranderingen opgetreden ten opzichte van oorspronkelijke waterstand, waterkwaliteit en bodemtype. De natuurwaarden die samenhangen met de oorsprong van het gebied zijn daarom niet meer terug te brengen binnen redelijke termen. Aansluiting bij de ecologische historie van het gebied voor de ontginning is daarmee niet meer mogelijk.

3. Omschrijving van het plangebied

Het gebied Klaverblad Noordoost bevindt zich ten noordoosten van Heerenveen. Het plangebied (ongeveer 120 ha) wordt aan de zuidzijde begrensd door de rijksweg A7. Aan de noord- en westzijde is de Binnendykse Haadfeart gelegen. Langs deze brede vaart is een groenstructuur aanwezig. Aan de oostzijde is het plangebied begrensd door de Pastoriesingel. Het plangebied bestaat uit een intensief- en extensief beheerd grasland en akkerland (maïs). Circa 40% van het plangebied was in 2019 in gebruik voor maïsteelt. De oevers langs de watergangen zijn grotendeels flauw en begroeid met rietvegetatie en ruigtesoorten. Voor wat betreft de plannen voor de inrichting verwijs ik naar de desbetreffende documenten van de Gemeente Heerenveen. De inrichting bestaat grofweg uit een bedrijventerrein aan de oostzijde, een zonnepark aan de zuidzijde langs de A7 en een gebied met extensieve landbouw aan de westzijde, ten noorden van het zonnepark.

4. Natuurwaarden in het gebied

In het gebied en in de omgeving ervan is een groot aantal natuurwaarden aanwezig.

Beschermde soorten

Deze zijn uitgebreid beschreven in het ecologisch onderzoek dat door A&W is uitgevoerd in het kader van een ecologische toetsing van de plannen. Daarnaast zijn er gegevens aangeleverd door de Vogelwacht Heerenveen.

Soorten die relevant zijn voor deze advisering zijn:

Soorten in of nabij het gebied die worden beschermd volgens artikel 3.1 Wet natuurbescherming (Wnb)

- Broedvogels van oevers en bosschages
- Weidevogels

Soorten in of nabij het gebied die worden beschermd volgens artikel 3.5 Wnb

- Groene Glazenmaker, deze bevindt zich in het gebied
- Gestreepte waterroofkever deze bevindt zich aan de rand van het gebied
- Beperkt gebruik van het gebied door vleermuizen

Soorten in of nabij het gebied die worden beschermd volgens artikel 3.10 Wnb en op de vrijstellingslijst staan voor ruimtelijke ingrepen

- Allerhande soorten kleinere en grotere zoogdieren: muizen, spitsmuizen, kleine marterachtigen, Haas, Mol, Ree, Egel komen (waarschijnlijk) in het gebied voor.
- Een aantal soorten amfibieën komt (waarschijnlijk) in het gebied voor: Gewone pad, Bastaardkikker, Kleine watersalamander.

Soorten buiten het gebied in de directe omgeving die worden beschermd volgens artikel 3.10 Wnb en niet op de vrijstellingslijst staan.

- Waterspitsmuis

Andere relevante natuurwaarden

Naast deze aanwezige beschermde soorten in het gebied is een aantal natuurwaarden van belang voor de advisering rond biodiversiteit, te weten

In het gebied

- Het optreden van kwel in de sloten
- De aanwezigheid van bosjes en singels
- De aanwezigheid van verschillende vissoorten in de wateren

Buiten het gebied in de directe omgeving

- De goed ontwikkelde waterplantenvegetatie en insectenfauna in de binnendijkse hoofdvaart
- Het voorkomen van floristisch diverse wegbermen langs de rijkswegen A7 en A32 en de kwadranten in het knooppunt Heerenveen

Buiten het gebied in de verdere omgeving

- Veengebied de Deelen
- Het bosgebied rondom Oranjewoud

5 Behoud en stimulering biodiversiteit

Wettelijke verplichtingen

Ten aanzien van de beschermde soorten in het gebied is een wettelijke verplichting ten aanzien van biotoopbehoud of compensatie, in ieder geval voor de Groene glazenmaker, die in het gebied voorkomt. Deze wettelijke verplichting kan goed deel uitmaken van het stimuleren van biodiversiteit in het algemeen, en wordt hier niet afzonderlijk behandeld. De omvang van de verplichtingen hangen namelijk ook af van de uiteindelijke vorm van de plannen en de inrichting. Bij de inrichting met als doel het stimuleren van de biodiversiteit moet uiteraard ook met deze wettelijke verplichtingen worden rekening gehouden

Diversiteit aan biotopen

Uitgaande van de huidige natuurwaarden in het terrein en de omgeving kan worden aangegeven welke kansen er liggen om deze te stimuleren. Verschillende soortgroepen hebben daarbij verschillende eisen. Grofweg kunnen deze groepen worden ingedeeld in sets, gebonden aan de volgende diversiteit aan de volgende diversiteit aan biotopen:

1. Wateren/Watergangen met kwel en/of goed ontwikkelde oeverzone
2. Open terrein/akker/grasland
3. Besloten terrein
4. Gebouwen
5. Nutriëntarme bodem: wegbermen, extensief beheerd/verschaald grasland, groene daken

De betrokken soorten en kansen binnen het gebied voor deze biotopen worden hieronder besproken.

Uitwerking soorten en biotopen

1) Soorten die gebonden zijn aan het biotoop watergangen met kwel en/of een goed ontwikkelde oeverzone

- Moeras- en oeverplanten
- Groene glazenmaker
- Gestreepte waterroofkever
- Een grote hoeveelheid algemene en minder algemene insecten
- Vissoorten
- Amfibieën
- Broedvogels van oevers
- Waterspitsmuis
- Broedvogels van oevers

Kansen

Kansen liggen er voor deze soortengroep in het aanleggen van wateren (zonder singel) in het westelijk- en middengedeelte van het plangebied, in de beoogde moeraszone ten zuiden van het zonnepark en bij de aanleg/herprofilering van wateren op het bedrijventerrein.

Aansluiting

Deze kansen sluiten aan bij de natuurwaarden in het gebied, in de directe en in de ruimere omgeving.

Toelichting

Vergroten van het aantal smalle wateren en watergangen met flauwe taluds en het aanbrengen van flauwe taluds bij de bestaande watergangen. Hierbij is het onderhoud op langere termijn. Daarnaast zou een verhoging van het waterpeil goed, zijn, mits dit door kwel

kan worden gedreven. Van groot belang is het behoud van de Binnendykster Haadfeart en het behouden blijven van bestaande krabbenscheervegetaties in verband met het voortbestaan van de Groene glazenmaker. Deze goed ontwikkelde wateren kunnen dan als uitvalsbasis dienen van soorten naar nieuwe of geherprofileerde wateren. Het gezond houden van de nieuwe situatie is overigens afhankelijk van het beheer van de gronden waarin ze liggen. Een positieve relatie met verminderd mestgebruik en aangepast natuurvriendelijk maai- en begrazingsbeheer direct grenzend aan de wateren is duidelijk aanwezig.

2) Soorten die gebonden zijn aan het biotoop open terrein: weidevogels

- Kievit
- Tureluur
- Scholekster
- Gele kwikstaart

Deze vogelsoorten komen over het gehele terrein voor, op basis van de BMP tellingen van A&W in lage (oostelijk deel) tot middelmatige dichtheid (westelijk deel). Het broedsucces van deze populaties is niet bekend.

Kansen

Kansen liggen er voor deze groep soorten in het westen van het plangebied. Hier bevindt zich op dit moment ook de grootste dichtheid aan deze soorten.

Aansluiting

Deze kansen sluiten aan bij de natuurwaarden in het gebied, in de directe en in de ruimere omgeving.

Toelichting

Het behouden van de weidevogels in het gebied zal bij de huidige inrichtingsplannen erg lastig zijn. De aanleg van een bedrijventerrein en het zonnepark, met omringende begroeiing zal de aantrekkelijkheid van het gebied verlagen in verband met visuele verstoring, vergroting van menselijke aanwezigheid in het gebied en de mogelijke vestiging van predatoren. De kieviten broeden vooral op de maïsakkers en foerageren in de randen ervan. Een plan tot extensivering zal mogelijk voor maïsakkers geen ruimte meer bieden en het oppervlak zal daardoor sterk verkleinen. De omzetting naar grasland geeft niet a priori een geschikt biotoop voor weidevogels. Dit vergt beheermaatregelen als verhoging van de waterstand, aangepast maai-beheer en beweidingsregime om de juiste vegetatiestructuur te bewerkstelligen. Om de huidige aantallen te waarborgen zijn zeker ook aanvullende verbetermaatregelen zoals het aanleggen van diverse lage groenstroken met geschikte structuur (geen bosschages of singels) of extensieve akkers noodzakelijk voor verhoging van het voedselaanbod, zoals onder meer aangegeven door de Vogelwacht Heerenveen.

Bij de uitvoering van de huidige plannen is het risico volgens ons reëel dat het investeren in maatregelen voor weidevogels in het gebied tot teleurstellende resultaten zal leiden, alleen al vanwege het verkleinen van het oppervlak en de vergroting van de visuele verstoring in een toch al door bomenrijen afgebakend en doorsneden terrein. Mogelijk is het beter om in dit geval te investeren in de kwaliteit van weidevogelkansgebieden, zoals die in de ruimere omgeving liggen.

3) Soorten die gebonden zijn aan het biotoop (randen van) beslotener terrein

- Bos- en parkvogels
- Roofvogels
- Kleine zoogdieren
- Vleermuizen
- Een grote hoeveelheid algemene en minder algemene insecten

Kansen

Voor deze soorten liggen er kansen door het gehele plangebied

Aansluiting

Deze kansen sluiten aan bij de natuurwaarden in het gebied, in de directe en in de bredere omgeving.

Toelichting

Om te investeren in deze soorten is het juist van belang meer beslotenheid en broedgelegenheid in het terrein te creëren. Dit kan met de aanplant van op elkaar aansluitende singels of bosschages, die mogelijk ook grotere stukken grasland insluiten. Zeker op het bedrijventerrein en in de directe omgeving daarvan kunnen hiervoor kansen worden benut. Wanneer gekozen wordt niet in het behoud van weidevogels te investeren kan ook in meer westelijke richting deze kans worden benut door de aanleg van meer singels en bosjes in het gebied dan nu al aanwezig zijn. Deze landschapsstructuur is natuurlijk nieuw voor het gebied, maar sluit wel aan bij de bredere omgeving.

4) Soorten (deels) gebonden aan gebouwen

- (Gier)zwaluwen
- Huismus
- Overige vogelsoorten
- Verschillende vleermuissoorten

Kansen

Voor deze soorten liggen op het bedrijventerrein

Aansluiting

Deze kansen sluiten aan bij de natuurwaarden in de directe en in de bredere omgeving.

Toelichting

Voor deze soorten liggen kansen op het bedrijventerrein door in of aan de gebouwen voorzieningen te treffen als nestkasten, richels, vleermuiskasten, groene wanden, toegankelijke gevelbeplating e.d. In combinatie met beslotenheid rondom de gebouwen en mogelijk verderop in en rond het gebied het gebied is dit zeker voor vleermuizen een mogelijkheid.

5) Soorten van matig nutriëntarme of nutriëntarme omstandigheden

Het gebied bestaat uit zandige en venige grond, en is in intensief landbouwkundig gebruik. Daarmee bestaat er door de lange bemesting een beperking voor aan armere grond gebonden flora en fauna. Pas na vele jaren van verschrallingsbeheer, uitmijning door akkerbouw of na grootschalige maatregelen als afgraving kunnen in een dergelijk gebied deze omstandigheden op grotere schaal gecreëerd worden. Dit legt beperkingen op aan de ontwikkeling van bloemrijk schraal grasland, dat vanwege de lage nutriëntenrijkdom een grote bijdrage kan leveren aan de biodiversiteit aan planten en dieren in een overig overwegend nutriëntenrijk landschap.

Een gevarieerdere vegetatie is wel te ontwikkelen op nutriëntenrijke bodem, maar dat zal qua soortensamenstelling alleen bijdragen aan een lokale vergroting van de biodiversiteit van algemene soorten, wat op zich overigens uiteraard al een doel is dat het nastreven waard is. Deze grotere lokale variatie is te bereiken onder een paraplu van natuurinclusief boeren.

Er zijn echter kansen om kleine stukken armere vegetatie in te richten.

Het gaat hier om het stimuleren van:

Plantensoorten van schralere bodem

- Zeggen
- Kruiden
- Rietorchis

Diersoorten

- Een grote hoeveelheid algemene en minder algemene insectensoorten

Daarmee samenhangend:

- Kleine zoogdieren
- Vogels

Kansen

Voor deze soorten liggen op het bedrijventerrein en in wegbermen, mogelijk ook in de moeraszone ten zuiden van het zonnepark. In het algemeen daar waar grond wordt vergraven of opgebracht.

Aansluiting

Deze kansen sluiten aan bij natuurwaarden in de directe en in de ruimere omgeving.

Toelichting

Voor deze soorten liggen kansen vooral op het bedrijventerrein door rond de gebouwen schrale wegbermen of oppervlaktes aan te leggen door de toepassing van arm zand of leemrijk zand. Inzaai met schrale soorten kan een optie zijn, omdat deze soorten niet op korte afstand van de nieuw aan te leggen stukken aanwezig zijn. Een optie is om aan te sluiten bij de soorten uit de schrale vegetaties die in de omgeving (knooppunt Heerenveen, A7, A32). Mogelijk kan hiervandaan ook zaaimateriaal worden gewonnen. Indien dit wordt geoogst in de vorm van plantmateriaal of hooi, komen daarmee ook insecten en andere organismen mee.

6 Stabiliteit van de biotopen

De rode draad van het benutten van de kansen is evenwicht en continuïteit. Dit geldt voor alle beschreven kansen. Het stabiel maken van de mogelijkheden is van groot belang voor het succes.

Natuurinclusieve landbouw

Verbreding en herprofilering van sloten in het landbouwgebied heeft alleen het gewenste effect als binnen het landbouwkundig gebruik rekening met deze nieuwe situatie wordt gehouden. Het gaat hier om beheer en onderhoud, dat wat betreft natuurwaarden heel verschillend kan uitpakken. Aantasting van de nieuwe structuur moet worden voorkomen, maar zonder beheer ervan werkt het ook niet goed. Minder bemesting in de slootkanten, of beter nog in het gehele perceel, geeft een grotere opbrengst aan natuurwaarden in het totale gebied. Een goede definitie van de beoogde landbouw en commitment van de boer aan de natuurwaarden is van het grootste belang voor het handhaven daarvan. De vanzelfsprekendheid van een constant beheer dat in het verleden vaak een grote biodiversiteit deed ontstaan is er niet meer.

De eisen die een rendabele landbouw op dit moment stelt zijn ook vaak niet meer te rijmen met natuurwaarden. Een verbetering van de toegang, de bewerkbaarheid, de bereikbaarheid, of het veranderen van gewas heeft al snel gevolgen voor natuurwaarden en zijn eenvoudig uitvoerbaar. Hierover moeten afspraken worden gemaakt. Wat ook duidelijk minder effect heeft is het alleen realiseren van natuurwaarden in kleine stroken aan de randen van percelen. Nog minder effect heeft het (hoewel niet nul) als in deze randen gebruik wordt gemaakt van exotische bloemenmengsels.

Beheer groen

Schrale bermen hebben een constant en aangepast maaibeheer nodig. De ophoping van materiaal maakt al snel een einde aan een dergelijk biotoop. Klepelen is funest voor een dergelijke biotoop. Daarnaast zijn veel insecten afhankelijk van schuilmogelijkheden tot overleving van het maaien en voor overwintering. Dit betekent dat hiermee bij de inrichting rekening moet worden gehouden. Sinusbeheer of gedeeltelijk maaien kan cruciaal zijn voor het behoud van biodiversiteit. Met het beheer van singels en bosschages, of openbaar groen kan de biodiversiteit ook sterk beïnvloed worden. Deze overwegingen gelden zeker ook voor het beheer van het groen op en rondom het zonnepark

Beheer gebouwen

De maatregelen aan gebouwen zijn afhankelijk van de medewerking van de eigenaren. De continuïteit is hierbij vaak niet vanzelfsprekend. Kasten verweren en vallen af, ingangen van holtes worden dichtgemaakt om ongedierte te voorkomen etc. Er dient controle te zijn of commitment om het gewenste effect te bereiken. Inbouw is beter dan opbouw. Natuurinclusief bouwen is beter dan later aanpassen.

Inrichtings- en beheerplannen

Het verdient aanbeveling om de voorgestelde kansen, wanneer ze worden verzilverd, deze te laten begeleiden en te monitoren zolang het belang daarmee gediend is. Dit kan worden gerealiseerd aan de hand van inrichtings- en beheerplannen waarbij het geadviseerd wordt om een ecooloog te betrekken bij detailontwerp en uitvoering.